

2894 ord om bibliotek, läsfrämjande, litteracitet, normkritik & delaktighet

Cecilia Bengtsson, april 2014

Regionbibliotek
Stockholm

2894 ord om bibliotek, läsfrämjande, litteracitet, normkritik & delaktighet

Den här artikeln bygger på den föreläsning som jag höll på Jordbro Kulturdagar den nionde april, 2014 kring bibliotek, litteracitet, läsfrämjande, normkritik och delaktighet. När jag fick frågan om jag ville delta i Jordbro så fick jag delvis själv bestämma temat. Jag kände att jag gärna ville prata om läsning och läsfrämjande som är centrala delar i bibliotekens verksamheter och mångfacetterade. Det här är således mitt försök att göra några nedslag kring dessa områden.

"Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska även främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla." Bibliotekslag (2013:801)

Rapporterna om sjunkande läsförmåga kommer med jämna mellanrum. Förslagen och metoderna till åtgärder är många vilket är bra. Det finns inte en väg eller en metod som fungerar utan det behövs insatser från många håll och där biblioteken är viktiga kuggar för att främja läsandet. Bibliotekens utbud av medier och personalens kompetens kring medier och information är en viktig kugge. Biblioteken arbetar också på många sätt med att främja och inspirera till läsning, genom program, skyltningar, aktiviteter och projekt, i den här artikeln ger jag exempel på ett axplock. I en ny rapport: [Medie- & informationskunnighet – en forskningsantologi](#) från Svensk biblioteksförening skriver Åse Hedmark och Anna Hampson Lundh följande om bibliotek och läsfrämjande:

"Folkbiblioteken bedriver en mängd olika läsfrämjande aktiviteter för barn som exempelvis sagostunder, bokprat, läxhjälp och även olika typer av mer okonventionella verksamheter, såsom låtskrivarkurser och serietecknarkurser."

Likaså är bibliotekens fysiska miljöer viktiga för att främja läsning. Folkbibliotekens uppdrag är dock många och komplexa, hur ska vi hinna med allt? Jag tror att vi i ännu högre grad måste ställa oss frågor kring varför vi gör det vi gör och vilka syften vi har med det. Vad vi prioriterar. Se över vilka biblioteken når och vilka som inte använder biblioteken. Fundera kring vilka roller biblioteken har i dagens samhälle och utifrån lokalsamhällets kontext. Många andra dimensioner av läsning är viktiga och i den här artikeln ska jag reflektera kring ett par saker, mina rubriker för de olika avsnitten är:

- Att få packa upp sin ryggsäck
- Högläsningens betydelser

- Den ömtåliga läsningen
- Normkritiskt förhållningssätt – normmedvetenhet
- Från ett rum med böcker till ett rum av delaktighet

Till största delen skriver jag om barns läsning. Jag har även fokus på folkbibliotek men exempel från skolan finns också med.

Att få packa upp sin ryggsäck

Hur blir man en läsare idag? Det finns inte ett enkelt svar på den frågan men jag ska göra ett försök att reflektera kring det.

Jag tror på att barn måste få vara barn i den tid och samhälle som det växer upp i. Det är också därför jag tycker att den forskning som [Carina Fasth](#) gjort kring hur barn lär sig läsa och skriva är intressant. Hon är lågstadielärare och filosofie doktor i pedagogik. Fasth tittade närmare på [sju barn och vilka läs- och skriverfarenheter](#) som de fick med sig från sin hemmiljö och hur de togs tillvara i skolan. Fasth menar att barnens erfarenheter inte tas tillvara i den utsträckning som de skulle och att det ofta är en ganska traditionell syn på vilka texter, sagor och berättelser som skolpersonal förväntar sig att eleverna har fått med sig hemifrån. Genom att istället få använda sig av sina egna texter, bilder och berättelser underlättas läs- och skrivinläringen.

Läsning i en vidgad textvärld

Litteracitet

Min kollega, Pia Borrman kallar detta i en artikel för [”Att få packa upp sin ryggsäck”](#) I artikeln funderar hon på hur vi på biblioteken resonerar kring detta och hur vi tar tillvara på barnens berättelser. Ofta tänker vi på läsning ur ett textperspektiv men vad är egentligen läsning? I dagens samhälle läser vi på många olika sätt och i olika format. Vi läser och tar till oss information och berättelser till exempel via SMS, på nätet, i tidningar, texttrader på film, e-böcker, filmer och vi lyssnar till information och berättelser. En berättelse kan till exempel gestaltas genom dans, konst, film, dataspel och hantverk. Spana till exempel in [Litteraturhuset i Sandviken](#) där man arbetar på många olika sätt med berättelser. För ett tag sedan fick jag vara med när förskollärare och bibliotekarier dansade boken [Knacka på](#) i syftet att göra detta med barn. Allt detta vill jag kalla för att läsa i en vidgad textvärld det benämns även som litteracitet vilket jag använder i titeln till den här rapporten.

Under sportlovet 2014 skuggade jag mina egna barn för att se alla olika sätt som de läser på. Mina iakttagelser blev ett [blogginlägg](#) där jag konstaterar att även om det inte läser böcker i så hög grad som jag skulle önska så läser det på många olika sätt och i olika format. Jag tror att vi måste bli ännu bättre på att uppmärksamma detta och att utifrån barnens egna text- och berättelsevärldar bygga broar till böcker och läsning av längre texter.

Högläsningens betydelser

Ett sätt att inspirera och stärka läsning och samtal om olika texter är genom högläsning. En forskare som visar på högläsningens goda effekter är [läsforskaren Mats Myrberg](#). Han höjer rösten för högläsningen, som han anser bör ha en självklar plats i skolan såväl som i hemmet. Jag tänker på högläsning för alla åldrar och på många olika sätt. Det lilla barnet som får sitta nära sin morfar, farmor, pappa, förskolelärare, syskon etc. och höra en berättelse. Eller det större barnet som får berättelser lästa för sig och får prata om dess innehåll. Träslöjds läraren som läser högt medan klassen slöjdar. Den som med funktionsnedsättning får höra, se och interagera kring en berättelse eller den äldre som plötsligt minns genom en berättelse som läses högt. Eller vuxna som gemensamt delar en läsoplevelse.

Ett exempel på högläsning för vuxna är i Leksand där man på biblioteket regelbundet arrangerar [”Afternoon read”](#) Andra aktiviteter för vuxna är att utbilda personal inom olika verksamheter till att bli läsombud och högläsare. På Regionbibliotek Stockholm har vi under två år bedrivit projektet [Ombud i läsningens tjänst](#) med syftet att utbilda läsombud inom äldreomsorg och funktionershindersomsorg. Inom projekt PROSIT testades och genomfördes

en mängd olika aktiviteter kring läsning i en vidgad textvärld. Projektets resultat blev en inspirerande skrift med [37 recept på samverkan](#).

Varför tror jag på kraften i detta? Jo, av många olika skäl. Att få dela berättelser med andra stärker relationer och ger gemenskap, det ger språklig utveckling, förbereder barnet för sin egen läs- och skrivutveckling och triggas igång sinnen med mera. Högläsning är i sig en viktig och meningsfull aktivitet och en brobyggare till eget läsande. Hur kan bibliotek främja högläsning? Bibliotek gör ju redan idag mycket kring högläsning. Vår kompetens kring medier, litteratur och berättelser passar bra för högläsning. Vi anordnar aktiviteter själva och i samarbeten med olika aktörer till exempel BVC. Jag tror att vi ännu mer skulle kunna lyfta fram bibliotekens viktiga roller och kompetenser kring läsfrämjande till exempel kring högläsning.

Ett gott exempel på ett bibliotek som arbetar med att främja läsning är i Stora Skedvi i Dalarna där man bjudit in pappor till träffar om läsning. Konceptet fick namnet [pappotek](#) och är ett samarbete mellan olika aktörer i Stora Skedvi och med bibliotekarie Maria Höglund Boberg i spetsen. När de planerade träffarna tog slut önskade papporna fler träffar!

Bibliotekarie Maria Höglund Boberg berättar om den lyckade satsningen på Pappotek.

Genom samtal fick papporna tips, inspiration och kunskap kring högläsning med syftet att tillämpa detta hemma. En av högläsningens fördelar är att det ger möjligheter till samtal vilket ökar förståelsen för det som man läser och kan ge upphov till fina och viktiga samtal.

Catarina Schmidt har forskat kring ”Att bli en sån som läser”. En av hennes slutsatser är att [barn blir bokslukare genom samtal](#). I artikeln säger hon följande:

– ”Det räcker inte att påtala att barn och unga måste läsa mer på fritiden och sluta spela dataspel eller surfa på internet, säger Catarina Schmidt, som skrivit en doktorsavhandling i pedagogik vid Örebro universitet. För att barn ska nå läsförståelse och upptäcka det fantastiska med att läsa måste de få prata om vad de läser och i den meningen är skolan en alltför tyst lärmiljö.”

Den 20 och 21 maj, 2014 besöker Catarina Schmidt Regionbibliotek Stockholm och föreläser kring aktuell läsforskning. Läs mer om det [här](#):

Några frågor till er: Vad ryms i begreppet högläsning? Kan man förnya högläsningen på några sätt? Vad tycker ni om högläsningens betydelser?

Den ömtåliga läsningen

En annan person som också lyfter fram högläsningens betydelser är [Anne-Marie Körling](#). Körling som beskriver sig själv som grundskolelärare, föreläsare, författare, krönikör och skolresenär. Hon är således verksam inom skolan. Några av hennes käpphästar är att synliggöra läsandet, att den tysta läsningen i skolan inte är så effektiv utan att man istället kan arbeta med parläsning, att prata om litteraturens betydelse för identitetskapandet och vikten av att utgå från elevens individuella lärandeprocess. Hon sätter ord på allt det som omgärdar läsningen utav ångest, skam, krav, förväntningar och traditioner kring böcker och texter. Till exempel: Vilka signaler sänder vi ut till barnen när de ska välja böcker? Hur är vi själva som läsarförebilder? Tar vi tillvara tillfällena att lyfta fram ord, berättelser och läsning? Att lära sig läsa och att bli en läsare är ju på många sätt en ömtålig process där barn behöver bekräftelse, självförtroende och inspiration för att utvecklas som läsare.

"Att vara människa i orden och med orden – ja sitt eget inre bibliotek. En källa!" Anne-Marie Körling

Körling ger många tips och metoder på hur man kan arbeta med läsning varav en del finns med i boken ”Den meningsfulla högläsningen” För den som vill höra A-M Körling prata om läsning finns hennes föreläsning på UR [Kan alla älska böcker?](#) När jag lyssnar på Anne-Marie tänker jag särskilt på att hon alltid själv är en läsande förebild. När hon är ute på olika skolor går hon ofta förbi skolans bibliotek (om det finns något) och plockar på sig en bunt böcker som hon tar med in i klassrummet och pratar om. När tillfälle ges sitter hon gärna på rasten och läser offentligt vilket ofta ger upphov till att nyfikna elever kommer fram till henne för att fråga vad hon läser. Vid en terminsstart för ett par år sedan skrev hon ett par rader om

en önskan att skolbiblioteket skulle plocka ihop en trave med böcker som passar för högläsning. Körling har skrivit följande fina ord om bibliotek i ett blogginlägg. ”Ett bibliotek är per definition aldrig bokens plats utan textens och människans mötesplats.”

 Anne-Marie Körling
@Korlingsord Following

Att läsa innebär också att man får något att tänka genom och i, och det innebär också att man formulerar sig själv, så här tänker jag.

[View translation](#)

[Reply](#) [Retweet](#) [Favorited](#) [More](#)

RETWEETS 4 FAVORITES 7

6:55 PM - 7 Apr 2014

Reply to @Korlingsord

 Roger J Danielsson @rogerjd1 · Apr 7
@Korlingsord jo, det gör jag nu när läser din bok. Du har lyckas sätta känslor å egna ord på ett måldrivet pedagogiskt arbete.

Därtill skriver och pratar hon om relationer och förhållningssätt i skolmiljön. De mellanmännsliga relationerna är centrala och som bibliotekarie i verksamheter med många relationer finns det mycket att applicera och omsätta till sin egen verksamhet. I Körlings senaste bok ”Läraren inom mig” skriver hon en del om skam och hur det påverkar oss, vårt lärande och förhållningssätt och hur vi kan arbeta professionellt med alla de känslor som omger oss. Ytterligare en intervju med [A-M Körling](#) finns att se på UR. Den handlar om hennes bok [”Läraren inom mig”](#).

Ett av hennes blogginlägg som jag ofta återkommer till är inlägget: [Pojkar läser det pojkar läser](#). När rapporter kommer om att pojkar inte läser blir jag alltid en smula beklämd. Det känns kontraproduktivt att prata om pojkars ickeläsande. Jag tror på allas möjlighet att utvecklas till läsare. Jag vet att läsning pågår i många olika format och på ett flertal sätt och att vi stärker föreställningar om att män och killar inte läser genom att prata i sådana termer. Genom våra förhållningssätt, hur vi kommunicerar om saker och ting och hur vi själva gestaltar och gör har större betydelse än vad vi ibland tror.

Däremot behövs ju insatser kring läsfrämjande göras på många olika sätt och i samverkan med varandra. I förstuden [Unga män och Pojkar läser](#) som tagits fram av Marianne Redman i Örebro finns ett rejält underlag med rekommendationer och tips att gå vidare med och inspireras av kring olika projekt, aktiviteter och åtgärder för att öka läsförmågan.

Normkritiskt förhållningssätt – normmedvetenhet

”Det räcker inte att behandla alla lika – istället måste ambitionen vara att behandla alla utifrån vars och ens förutsättningar.” RFSL

Jag tror att det finns mycket att vinna på genom att tillämpa ett [normkritiskt förhållningssätt](#) gentemot alla individer. Med normkritik menar jag att behandla alla utifrån vars och ens förutsättningar och att ifrågasätta de mekanismer i samhället som gör att vissa uppfattas som avvikande. Generellt har vi i Sverige länge tillämpat toleranspedagogik. Syftet har varit att hos majoriteten öka toleransen för minoriteten och/eller den avvikande gruppen. Styrkan i normkritiken och ökad normmedvetenhet är att vi tittar på det som tas för givet, och det som bidrar till ett vi-och-dom-tänk. Ska vi på riktigt förändra världen, så måste vi titta på det som skapar olikheter och vilka som får privilegier på grund av att de passar in/följer normen. Det handlar om att var och en måste få identifiera sig själv. Om bibliotek bidrar till att förstärka stereotyper, normer och föreställningar kring kön, etniciteter, sexualitet och ålder så bidrar vi ju inte att skapa ett samhälle där alla på riktigt får plats. Ett exempel är att människors relationer ser olika ut. Förutsätt inte att alla har en traditionell kärnfamilj eller att alla barn har en mamma eller pappa.

Hallonbergens bibliotek

2012 genomförde Hallonbergens bibliotek tillsammans med ett par andra verksamheter en Hbt-certifiering. Den processen gick ut på utbildning kring bland annat Hbtq-frågor, normkritik och diskrimineringsgrunder. Jag har beskrivit deras resa i rapporten [Hbt-certifieringen av Hallonbergens bibliotek](#) På Hallonbergens bibliotek har man arbetat vidare med detta bland annat genom att man försöker låta bli att "köna" barn dvs. man säger inte pojke eller flicka utan benämner alla som barn, ungdom osv. Det här är ett sätt att försöka förändra bilderna och stereotyperna kring det som är föreställningen om typiskt för killar och tjejer. Det är ju faktiskt så att inte alla killar gillar att spela fotboll och att alla flickor gillar hästar och vill rida. Alla identifierar sig inte heller som man eller kvinna. Även på [Bibliotek tiotretton](#) arbetar man med att inte "köna" barnen. Sådär skriver de i artikeln [Att planera för brevidperspektiv](#) i Länsnytt.

"Vi vill vara en biblioteksoas för våra besökare där de genom leken, berättelsen, samtalet och mötet ska kunna utforska och utmana sin identitet

Från ett rum med böcker till ett rum av delaktighet

Bibliotek verkar och finns till i den kontext som de befinner sig och lokalsamhällen har sina likheter men också olikheter. Utmaningarna och möjligheterna är inte desamma. Biblioteket är till för medborgarna i lokalsamhället och måste därför inrikta sin verksamhet utifrån deras behov och förutsättningar. Genom att medborgarna/bibliotekens användare får vara med att utforma verksamheten på många olika sätt utformas aktiviteter, program och verksamhet utifrån deras önskemål och vilja.

stadsbibliotek

Ljudlabbet på Balagan, Malmö

På Malmö stadsbiblioteks avdelning för unga – [Balagan](#) har man inrättat olika verksamheter och aktiviteter. Det finns till exempel ett ljudlabb, en verkstad och ett berättarexperimentarium där barnen kan pröva på olika former av berättande. Digitala verktyg ger möjligheter att läsa, leka och skapa i en vidgad textvärld och utifrån barnens egen vilja, ambition och förmåga.

Att gå mot en allt mer dialogorienterad och användarstyrd verksamhet som sätter större fokus på de lokala förhållandena kan ge en bredare verksamhet som når fler. På biblioteken i [Fisksätra](#) och [Flemingsberg](#) har man länge arbetat med det förhållningssättet. Biblioteken finns beskrivna i böckerna [Språk som rikedom – en möjlighet för Fisksätra – en utmaning för Nacka kommun](#) och [Flemingsbergs bibliotek – i ständig utveckling](#). Båda publikationerna är skrivna av Lena Lundgren.

Avslutande ord

Jag har i denna rapport försökt att ge några tankar och exempel kring läsfrämjande och hur man blir en läsare. Det finns inga enkla svar och vägar till ökat läsande. Några av de perspektiv som jag lyft fram i den här artikeln är att man kanske kan hitta fram till fler läsare genom:

- Fundera över vad vi på biblioteken prioriterar och vilka effekter det ger
- Att se läsning ur ett vidgat textbegrepp/litteracitet
- Använda barnens textvärldar som utgångspunkt för att inspirera till fler och andra texter, berättelser och världar
- Använda olika metoder för läsfrämjandeaktiviteter till exempel digitala tekniker, olika konstformer för att gestalta berättelser på olika sätt etc.
- Främja högläsning och samtalen kring litteratur och berättelser
- Lyfta fram bibliotekens viktiga roller och kompetenser kring läsfrämjande
- Reflektera kring hur vi pratar om läsning, vilka föreställningar vi har kring pojkar och flickor och försöka ha ett normkritiskt förhållningssätt
- Låta bibliotekens användare vara delaktiga i att skapa verksamhetens innehåll
- Samverka ännu mer med olika aktörer kring läsning, t.ex. med fritidsgårdar, träffpunkter för äldre och olika föreningar

Bibliotekens viktiga uppsökande verksamhet är något som jag tror att bibliotek behöver arbeta ännu mer med framöver och särskilt gentemot bibliotekens prioriterade målgrupper. Ett gott exempel är [Huddinges läsgodispåsar](#). Dessa påsar finns utplacerade lite här och var i kommunen, till exempel i simhallen och innehåller barn, ungdoms- och vuxenböcker.

Läsgodispåsar

Jag tror också att framtiden för bibliotek i ännu högre grad handlar om att bygga relationer med lokalsamhället, medborgarna, aktörerna & bibliotekens användare. I min rapport om [Biblioteket i lokalsamhället](#) ger jag tips på metoder och olika sätt att få ökad kännedom om lokalsamhället och dess medborgare.

Med ett gemensamt mål - att stärka läsningen bidrar olika metoder och arbetssätt till en rik mångfald. Det finns mycket mer att säga om läsning men nu sätter jag punkt. Tack.

//Cecilia Bengtsson, utvecklingsledare på [Regionbibliotek Stockholm](#)

Alla kort i artikeln är tagna av mig, Cecilia Bengtsson